

ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВО ЯК БАЗОВА ДИСЦИПЛІНА У ПІДГОТОВЦІ ПРОФЕСІЙНОГО ПЕРЕКЛАДАЧА (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ РЕДЬЯРДА КІПЛІНГА)

У статті розглядається значущість предмету Лінгвокраїнознавство серед професійно орієнтованих дисциплін при підготовці перекладача. У роботі було проведено дослідження, у якому було встановлено, що національно-культурні особливості можуть бути адекватно перекладені лише за наявності глибоких екстралінгвістичних знань перекладача.

Сучасний світ все більш стає схожим на «глобальне село», у якому тісно переплітаються та співіснують різні національно-культурні особливості та традиції і мови. Тому значної актуальності набуває вивчення студентами Лінгвокраїнознавства, особливо тими спеціальностями, які базуються на перехресті кількох культур та мов, – перекладачами. Професійний перекладач щодня стикається зі значною кількістю культурно специфічних явищ, які він може адекватно перекласти лише при наявності глибоких екстралінгвістичних знань, які можливо отримати з курсу Лінгвокраїнознавства. Метою даної статті є дослідження важливості та визначення особливого місця Лінгвокраїнознавства серед дисциплін, які вивчаються студентами-перекладачами. З метою реалізації даної мети необхідно виконати наступні завдання: 1) визначити місце та значущість Лінгвокраїнознавства у переліку гуманітарних наук; 2) продемонструвати важливість володіння знаннями з Лінгвокраїнознавства для студентів-перекладачів на матеріалі перекладів художніх прозових творів Редьярда Кіплінга.

Лінгвокраїнознавство стало об'єктом дослідження досить давно: значний внесок у розробку та обґрунтування проблем лінгвокультурології та лінгвокраїнознавства зробили ще Вільгельм фон Гумбольдт, Бенджамін Уорф, Едвард Сепір та інші. Культурологічно пов'язані науки продовжувала привертати увагу науковців, зокрема, таких всесвітньо відомих лінгвістів як Р. Якобсон, Р. Барт, Н. Хомський, Ф. де Соссюр, чий дослідження у цій галузі заклали основи науки лінгвокультурологія, яка остаточно сформувалася у 90–ті роки ХХ століття внаслідок інтеграції мовознавства з сумісними дисциплінами, зокрема, культурологією, етнологією, етнографією [2], [3], [19], [21]. Протягом останніх десятиліть термін «лінгвокультурологія» асоціюється з роботами таких вчених як В. М. Телія, В. В. Воробйов, Н. Д. Арутюнова, Ю. С. Степанов, В. І. Карасик та цілою низкою інших лінгвістів. На даний час існує чотири основні наукові школи лінгвокультурології Ю. С. Степанова, В. М. Телії, Н.Д. Арутюнової та В. М. Шаклеїна і В. В. Воробйова [3], [21]. Інші школи продовжують активно формуватися.

У рамках лінгвокультурології відбувається осмислення культури як форми існування людини та суспільства у світі, а мова виступає засобом інтерпретації людської культури, ментальності нації. Базове поняття культури включає світогляд, моральні норми, що лежать у основі поведінки людини, способи пізнання світу; твори мистецтва; духовні та моральні цінності [3]. Лінгвокраїнознавство з одного боку поєднує навчання мови, а з іншого – дає певні відомості про країну, мова якої вивчається. Культура залежить від мови, визначається нею та впливає на неї. Мова – це джерело формування та прояву ментальності народу, через неї культура зберігається та передається іншим поколінням. Оскільки основним об'єктом є не країна, а фонові знання носіїв мови, в узагальненому вигляді їх культура, то було б доцільніше говорити про культурознавство. Проте потрібно чітко уявляти різницю між традиційним країнознавством та лінгвокраїнознавством. Якщо країнознавство є суспільнознавською дисципліною, якою б мовою воно не викладалось, то

лінгвокраїнознавство є філологічною дисципліною, що в значній мірі викладається не як окремий предмет, а на заняттях з практики мови в процесі роботи над семантикою мовних одиниць. Лінгвокраїнознавство забезпечує розв'язання цілої низки проблем, зокрема головної філологічної проблеми – адекватного розуміння тексту. Ось чому воно виступає в якості лінгвістичної основи не лише лінгводидактики, а й перекладу. Бо для того, щоб перекладати, потрібно, передусім, повністю зрозуміти іноземний текст з усіма нюансами значення, включаючи підтекст, натяки, а вже потім з урахуванням адресата, підібрати відповідні еквіваленти в мові перекладу.

Через мову виражаються не лише особливості концептуалізації окремої особистості, але й національний дух та пов'язані з ним особливості творчості окремої особистості. Результати процесу концептуалізації письменників та поетів реалізуються у їхній художній творчості. Оскільки будь-який автор є представником певної національної спільноти, на його когнітивну структуру накладається відбиток національної картини світу. В результаті цього у ній розташовуються культурні концепти, які інтерпретуються призму індивідуального сприйняття та реалізуються через зображальні засоби мови [18].

Художні простори творчості окремих письменників не одноразово ставали об'єктами дослідження. Однак, творчість класика світової літератури Редьярда Кіплінга відзначається своєю неповторністю та унікальністю. Лінгвокультурний простір художньої прози автора поєднує у собі кілька культурних традицій, серед яких домінуючими є англійська та індійська. Така особливість творчості Редьярда Кіплінга зумовлена особливістю мовної особистості автора. Художня проза Редьярда Кіплінга неодноразово ставала предметом перекладацьких баталій, оскільки саме при перекладі художніх творів цього письменника перекладач повинен продемонструвати свої екстралінгвістичні знання задля здійснення найадекватнішого перекладу.

Здійснюючи переклади прозових творів Редьярда Кіплінга, перекладач повинен мати глибокі знання тих культур, які переплелися у його творчості, - англійську та індійську. Ці дві культурні традиції є домінуючими у творчості письменника, оскільки мовна особистість Редьярда Кіплінга відзначається бікультурним характером. Будучи англійцем за походженням, Редьярд Кіплінг народився та прожив значну частину свого життя в Індії, що не могло не вплинути на формування особистості автора, а особливо у період становлення особистості. Індія сформувала Кіплінга, розбудила його дар, виліпила з нього художника. Зустріч з багатоликою країною, де енергія Заходу натикається на нерухомість та непроникність Сходу, де островки європейської цивілізації губилися в морі найдавнішої та загадкової культури, де переплітаються в одне ціле убозтво, забобони та висока духовність і де людина щохвилини піддається важким моральним та фізичним випробуванням, стала вирішальною для становлення літературного дару Кіплінга. Він отримав глибоке знання індійського життя в обох його вимірах, «туземному» та колоніальному, знання, що протягом довгих років слугувало йому джерелом творчості. Редьярд Кіплінг терпляче намагався зрозуміти Закон сходу, розшифрувати його «код» і навіть подивитись на світ з його точки зору [12, с. 6].

Художнє мислення Кіплінга в першу чергу зорієнтоване на фольклорно-міфологічні мотиви, які немов просвічуються крізь матеріальний світ. Не лише у своїх казках про тварин, але й у інших творах він спирається на первинні, архаїчні сюжети та образи, які споконвічно зберігаються в колективній пам'яті людства [12, с. 24]. Антропоцентричний характер Заходу та природоцентричний характер Сходу знайшли своє відображення у творчості автора та значною мірою вплинули на його прозові твори. На відміну від більшості літературного надбання, художня проза Редьярда Кіплінга носить не антропоцентричний, а природоцентричний характер. Така особливість творчості Р. Кіплінга пояснюється домінуванням індійської культурної традиції над англійською у його творчості, а в індії точкою відліку існування усього живого на землі є природа, у той час як для європейської культури мірилом усіх речей є людина.

Створена Редьярдом Кіплінгом картина світу виводить читачів за межі індивідуального, єдиного, історично конкретного: в ній мало відтінків та напівтонів, вона універсальна, тому що побудована, як найпростіший міф, що оперує лише споконвічними категоріями та відомими кожному символами. Життя/смерть, перемога/поразка, сила/слабкість, день/ніч, світло/темрява, рай/пекло, порядок/хаос, Бог/диявол – це далеко не повний перелік типових для творчості Кіплінга протиставлень, що реалізуються на багатьох рівнях та впливають на почуття читача [16, с. 153].

Редьярда Кіплінга повноправно можна вважати носієм двох картин світу, притаманних англійському та індійському суспільствам. За своєю суттю ці картини світу є різними, навіть протилежними. У творчості Р.Кіплінга вони співіснують та доповнюють одна одну, а у випадках протиставлення найкращою мірою проявляють найбільш специфічні та яскраві риси кожної з двох культур. Художня проза Р.Кіплінга виникла на перехресті двох культур, тому її по праву можна називати продуктами міжкультурної комунікації. На перехресті картин світу двох різних культурних осередків виникає новий міжкультурний простір, що інтегрує в собі найбільш типові риси обох народів. Художній простір творчості Редьярда Кіплінга насичений значною кількістю реалій та особливостей, які повинен знати професійний перекладач і враховувати у процесі перекладу.

Джозеф Редьярд Кіплінг – це унікальна особистість, в якій переплетені дві абсолютно протилежні культури, а відповідно і способи мислення та сприйняття світу. Злиття двох культур в одній особистості робить творчий доробок Редьярда Кіплінга своєрідним та унікальним. Відповідно, лінгвокультурний простір його творів характеризується неординарністю – в ній мають переплестись всі особливості його походження, виховання та освіти, отримані в умовах бікультурного оточення. Отже, лінгвокультурний простір художньої прози Редьярда Кіплінга представляє своєрідне поєднання окремих просторів, притаманних індійському та англійському народам, у єдине, утворюючи нову міжкультурну реальність.

Висновки

У художніх прозових творах Р.Кіплінга ми виявили цілий ряд концептів, специфічних для культури індійського суспільства і відображених у мовній картині світу через призму британської ментальності. Усі особливості культурного життя нації відображаються у мовній картині світу, яка тісно пов'язана та відображається у більш широкій концептуальній картині світу. Знання таких тонкощів та нюансів є надзвичайно важливими для професійного перекладача. Художні прозові твори Р.Кіплінга, – це полікультурний феномен. Творчість Р.Кіплінга дає широкі можливості для дослідження мовних картин світу американців, росіян, алеутів та багатьох інших народів, що може бути здійснено лише за їх адекватного перекладу.

Список літератури

1. *Бабаева Е. В.* Лексическое значение слова как способ выражения культурно-языкового концепта // *Языковая личность: культурные концепты*: Сб. науч. Тр./ ВГПУ, ПМПУ. – Волгоград – Архангельск: Перемена, 1996. – С. 25-33.
2. *Барт Р.* Миф сегодня // *Избранные работы: Семиотика. Поэтика*. – М.: Прогресс, 1989. – 616 с.
3. *Богданович Г. Ю.* О лингвокультурной ситуации в полиэтнической среде. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Articles/KultNar/knp49_1/knp49_1_83-87.pdf . – Заголовок з екрану.
4. *Воркачев С. Г.* Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании // *Филологические науки*. – 2001. – №1. – с. 64-72.
5. *Воркачев С.Г.* Методологические основы лингвоконцептологии // *Межвуз. сб. науч. тр.– Воронеж, 2003. – Вып. 3. –* Режим доступу: <http://tpl1999.narod.ru/WEBTPL2002/VORKACHEVTPL2002.HTM> – Заголовок з екрану.

6. *Гачев Г. Д.* Образы Индии (Опыт экзистенциальной культурологии). – М. Наука, Издательская фирма «Восточная литература», 1993. – 390 с.
7. *Голубовская И. А.* Этнические особенности языковых картин мира: Монография – Киев: Издательско-полиграфический центр «Киевский университет», 2002. – 293 с.
8. *Гудков Д. Б.* Межкультурная коммуникация: Лекционный курс для студентов РКИ. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – 120 с.
9. *Гукасова Э. М.* Греческая и русская национальные личности: Ценностно-нормативная картина мира (на материале афористики) // Проблемы национальных характеров, менталитетов и их проявление в языке: XI Научно-методические чтения. Тезисы. – М.: Дипломатическая академия МИД России, 2001. – С. 27-29.
10. *Данилова И.И.* Обучение переводу лингвокультурологических грамматических явлений в курсе письменного перевода // Многоязычие Северного Кавказа и проблемы лингводидактики и межкультурной коммуникации. – 2004. – № 7 – Режим доступа: <http://pn.pglu.ru/index.php?module=subjects&func=viewpage&pageid=157>. – Заголовок з экрану.
11. *Караулов Ю. Н.* Русский язык и языковая личность. – М.: Наука. – 1987. – 264 с.
12. *Киплинг Р.* Избранное: Пер. с англ. /Сост. и вступ. Статья Н. Дьяконовой и А. Долинина. – Ленинград: «Художественная литература», 1980. – 536 с.
13. *Колесник А. С.* Функции номинативных единиц в мифопоэтическом контексте // Филология и культура: Материалы III-й Международной научной конференции: В 3 ч. Ч. 3. Тамбов: Издательство ТГУ им. Г. Р. Державина, 2001. – С. 37-38.
14. *Кочетова Л. А.* Культурные концепты в английском рекламном дискурсе // Лингвистическая мозаика. Наблюдения, поиски, открытия: Сб. науч. тр. – Вып. 2. – Волгоград: Изд-во Волгоградского гос. ун-та, 2001. – С. 107-114.
15. *Кузнецов А. М.* Когнитология, «антропоцентризм», «языковая картина мира» и проблемы исследования лексической семантики // Этнокультурная специфика речевой деятельности: Сб. обзоров/ РАН. ИНИОН. Центр гуманитар. Науч.-информ. Исслед., – М., 2000. – С. 8-23.
16. Лауреаты Нобелевской премии: Энциклопедия: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1992. – 328 с.
17. *Маслова В.А.* Лингвокультурология. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
18. *Рудько А.О., Кураш С.Б.* Лингвокультурологический анализ Пространственных представлений в русской и белорусской поэтических картинах мира XX века (языковые средства и принципы структурирования) // Сб. науч. раб. студ. высш. уч. завед. Республики Беларусь “НИРС 2002”. – Минск: МОРБ, 2003. – С. 99–103. – Режим доступа: www.kurasj-persmail.at.tut.by/page3.html. – Заголовок з экрану.
19. *Сепир Э.* Избранные труды по языкознанию и культурологии. – М.: Изд. Группа «Прогресс», «Универс», 1993. – 450 с.
20. *Смирнова Р. А.* А.Блок: К описанию «картины мира» // Поэтика и стилистика. – М.: Наука, 1990. – С. 73-81.
21. *Солдатова М. А.* Понятие лингвокультурного концепта в лингвистических исследованиях // II Международные Бодуэновские чтения: казанская лингвистическая школа: традиции и современность. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2003. – Т. 2. – С. 110-112.